

Beeldcultuur in de Nederlandse rechtspraak

Een onderzoek naar het gebruik van visuele informatie in de Nederlandse rechtsspraak en
de invloed ervan op de uitspraak van de rechter

Maureen van Brandenburg
4116631
Universiteit Utrecht
23 juni 2016

Samenvatting

Met de komst van de audiovisuele techniek is men binnen de Nederlandse rechtsspraak veelvuldig beelden gaan gebruiken als bewijsvoering of als onderbouwing van argumenten. Er is echter weinig onderzoek gedaan naar de vraag of het gebruik van beelden altijd eerlijk verloopt. In het huidige onderzoek werd onderzocht wat de verhouding is tussen het aantal vertoningen van beelden en beschrijvingen van beelden. Daarnaast werd naar aanleiding van het sturende effect van beelden onderzocht wat de verhouding is tussen het aantal beelden dat de aanklager aanlevert en het aantal beelden dat de verdedigende partij aanlevert. Ook werd onderzocht of de wijze waarop de visuele informatie wordt gepresenteerd (vertoningen of beschrijvingen) van invloed is op de mate waarin deze visuele informatie wordt meegewogen in de beslissing over het vonnis. Vervolgens werd geanalyseerd of er een verband bestaat tussen de partij die de beelden aanlevert (aanklager of verdediging) en de vraag of het beeld leidend is in de uitspraak van de rechter. De data is verzameld en geanalyseerd aan de hand van een corpus, dat uitgebreide informatie bevat over 85 rechtszaken die plaatsvonden in het Gerechtshof in Utrecht. Hieruit is gebleken dat over het algemeen meer beelden worden vertoond dan dat er beschreven worden. Daarbij wordt het overgrote deel van de beelden aangeleverd door de aanklager. Bovendien is uit de analyse gebleken dat er geen verband bestaat tussen de manier waarop de beelden worden gepresenteerd (vertoning of beschrijving) en de vraag of het beeld leidend is in de uitspraak van de rechter. Ten slotte is er geen verband gevonden tussen de partij die de beelden aanlevert (aanklager of verdediging) en de vraag of het beeld leidend is in de uitspraak van de rechter.

Inhoudsopgave

Samenvatting	2
Inhoudsopgave	3
Inleiding	4
<i>Aanleiding</i>	4
<i>Theoretisch Kader</i>	5
<i>Vraagstelling</i>	7
Methode	10
<i>Dataverzamelmethode</i>	10
<i>Data-analyse</i>	11
Resultaten	12
Conclusie	15
<i>Conclusie</i>	15
<i>Discussie</i>	15
Literatuurlijst	19
Bijlagen	21
<i>Bijlage 1. Codeerschema als hulpmiddel bij het verzamelen van data.</i>	21

Inleiding

AANLEIDING

Met de opkomst van de audiovisuele techniek is de laatste jaren een verandering te zien in het Nederlandse rechtssysteem. Eerder werd dit systeem namelijk getypeerd door een papieren procesdossier dat van grote betekenis is voor de vervolprocedure en de uitspraak van de rechter (Dubelaar, 2011). De laatste jaren wordt steeds vaker gebruik gemaakt van foto's, video's, diagrammen en ander (audio)visueel beeldmateriaal in de Nederlandse rechtszaal. In de Verenigde Staten, waar men gebruik maakt van een juryrechtspraak, spelen beelden al langer een grote rol. Men gebruikt hier niet alleen foto's van slachtoffers of camerabeelden van misdrijven, maar ook MRI-scans of 3D-constructies ter onderbouwing van de bewijslast. Feigenson en Spiesel (2011) spreken door deze vooruitlopende positie van de Verenigde Staten op het gebied van visueel beeldmateriaal in de rechtszaal zelfs van een digitale visuele revolutie.

In Nederland staat het onderzoek naar het effect van beelden nog in de kinderschoenen. Mede als gevolg daarvan wordt voorafgaand aan de zitting nauwelijks nagegaan of deze beelden eventueel een sturend effect zouden kunnen hebben op de emotie van de rechter, die uiteindelijk een zo objectief mogelijke uitspraak zal moeten doen. Naast vertoningen van beelden worden ook vaak beschrijvingen van beelden gegeven. Er wordt echter geen onderzoek gedaan naar de mate waarin beschrijvingen van beelden dezelfde sturende effecten kunnen hebben, mocht het beeld zelf in dossier ontbreken. Deze beschrijvingen kunnen namelijk worden gegeven vanuit een bepaald perspectief, waardoor een gekleurd beeld van de werkelijkheid kan worden geven. Zo zou het bijvoorbeeld voor kunnen komen dat alleen een winkelbeveiligers de camerabeelden van een mogelijke diefstal van een kledingstuk heeft gezien. Wanneer op de beelden te zien is dat de verdachte een trekkende beweging maakt, zou de beveiligers kunnen beweren dat de verdachte op dat moment het prijskaartje van het kledingstuk trekt. De handeling is op de beelden echter niet goed te zien. Wanneer deze camerabeelden vervolgens niet zijn opgenomen in het dossier, zou men deze eventueel onjuiste getuigenverklaring als juist kunnen beschouwen.

De toepassing van artikel 6 van het Europees Verdrag van de Rechten van de Mens, dat inhoudt dat elke burger recht heeft op een eerlijk proces, kan door dit gebrek aan regelgeving omtrent het beeldgebruik in de rechtspraak ter discussie worden gesteld. Door

het veelvuldig gebruik van beelden binnen de Amerikaanse rechtsspraak is er in de Verenigde Staten ondertussen een regelgeving rond ontstaan. Maar doordat het gebruik van beelden ook steeds vaker voorkomt in de Nederlandse rechtsspraak, is Dubelaar (2011) van mening dat de toepassing van beelden niet alleen in de Amerikaanse, maar ook in de Nederlandse rechtsspraak gereguleerd zou moeten worden.

Het doel van dit onderzoek is om een beter zicht te krijgen op de manier waarop men binnen de Nederlandse rechtsspraak met visuele informatie omgaat. Want ondanks dat men een zo eerlijk mogelijk rechtsproces probeert te handhaven, heeft men nog maar een beperkt zicht op de invloed die de aangeleverde beelden kunnen hebben op de uitspraak van de rechter.

THEORETISCH KADER

In dit theoretisch kader zullen verschillende studies worden besproken die een logische opbouw verschaffen naar het huidige onderzoek. In dit onderzoek zal namelijk de verhouding van het aantal vertoningen van beelden en beschrijvingen van beelden die leidend zijn in de uitspraak van de rechter worden onderzocht. Daarnaast zal de verhouding van het aantal beelden dat door beide partijen binnen de rechtsspraak worden aangeleverd worden geanalyseerd die uiteindelijk leidend zijn in de uitspraak van de rechter.

Informatie die wordt aangeleverd tijdens een overtuigingsproces kan volgens het Elaboration Likelihood Model op twee verschillende manieren worden verwerkt (Petty & Cacioppo, 1986). Ten eerste kan deze via de perifere route worden verwerkt wanneer de ontvanger van de boodschap niet gemotiveerd is om de informatie te verwerken (Hustinx, Enschoot en Hoeken, 2006). De ontvanger wordt dan bijvoorbeeld overtuigd door vuistregels ('Als de minister-president het zegt, zal het wel waar zijn.'). Ten tweede kan de informatie via de centrale route worden verwerkt wanneer de ontvanger wel gemotiveerd is om de informatie te verwerken. De ontvanger weegt in dat geval de sterke en zwakke argumenten tegen elkaar af om de informatie vervolgens aan te nemen of te verwerpen. Het ELM stelt vervolgens dat beelden vaker perifeer worden verwerkt dan verbale beschrijvingen. Men laat zich dus sneller overtuigen door visuele informatie dan tekstuele informatie, zonder hierbij nauwkeurig de betrouwbaarheid van de informatie af te wegen.

Dubelaar & Vanderveen (2009) verklaren dit gegeven door te stellen dat "het zicht het meest dominante zintuig is: plaatjes krijgen meer aandacht dan woorden". Dit komt doordat visuele informatie emoties kunnen oproepen, waardoor rationale informatie snel

achterwegen wordt gelaten of men minder sterk laat meewegen tijdens het overtuigingsproces. Een tweede verklaring van het perifeer verwerken van visuele informatie is dat beelden dikwijls als zeer geloofwaardig worden geacht doordat niemand zijn subjectieve interpretatie erin mee lijkt te geven, zoals bij een beschrijving van een beeld wel het geval kan zijn (Sherwin, Feigenson en Spiesel, 2006). Hierdoor wordt een vertoning van beeld beter onthouden en sterker meegewogen in een beslissing over het vonnis dan een beschrijving van beeld.

Oliver en Griffitt (1976) hebben onderzoek gedaan naar de mate waarin slachtofferfoto's effect hebben op de emotie en de perceptie ten opzichte van de dader. Hiervoor hebben zij proefpersonen een korte samenvatting van een geweldsdelict laten zien, waarbij de helft van de proefpersonen naast de omschrijving ook foto's te zien kreeg van de verwondingen van het slachtoffer. Nadat beide groepen de informatie hadden te zien hadden gekregen, moesten ze hun mening geven over de schadevergoeding die de dader aan het slachtoffer zou moeten betalen. Hieruit bleek dat de groep die de slachtofferfoto's had gezien een hogere schadevergoeding eiste dan de groep die geen foto's had gezien.

Ook Douglas, Lyon en Ogloff (1997) hebben onderzoek gedaan naar het sturende effect van het gebruik van slachtofferfoto's in een rechtszaak. In dit onderzoek kregen drie groepen juryleden een moordzaak voorgelegd. De eerste groep kreeg kleurenfoto's te zien, de tweede groep zwart-witfoto's en de controlegroep kreeg geen foto's te zien. Nadat de proefpersonen kennis hadden genomen van de zaak, moesten ze hun mening geven over de schuld van de dader. Hoewel alle juryleden aangaven objectief en juist te hebben geoordeeld, achtten de groepen die de foto's hadden gezien de verdachte dubbel zo vaak schuldig als de juryleden die geen foto's hadden gezien. Er was geen verschil gevonden tussen de groep die de kleurenfoto's had gezien en de groep die de zwart-witfoto's had gezien.

De verschillende onderzoeken die het sturende effect aantonen dat beelden op de perceptie kan hebben is van belang voor elk rechtssysteem dat beelden gebruikt ter onderbouwing van de tenlastelegging of de weerlegging hiervan. Maar omdat men in de Verenigde Staten het *common law*-systeem hanteert en men voornamelijk onderzoek heeft gedaan naar de besluitvorming van juryleden, kan men niet zomaar het Amerikaanse onderzoek naar het gebruik van beelden op de Nederlandse rechtsspraak toepassen. In Nederland hanteert men namelijk het Europees-continentaal recht, dat gebaseerd is op een landelijk vastgelegde wetgeving. Er zal daarom meer onderzoek gedaan moeten worden naar het effect van beelden op de besluitvorming binnen het Europees-continentaal recht.

Door middel van dit onderzoek zal een eerste stap worden gezet richting het inzicht in het gebruik van beelden van de verschillende partijen binnen de rechtsspraak in Nederland, dat hopelijk richting geeft aan de vraag hoe het gebruik van beelden in de Nederlandse rechtsspraak gereguleerd zou moeten worden.

VRAAGSTELLING

Uit eerder onderzoek is gebleken dat visuele informatie een sturend effect heeft op de besluitvorming van rechters en juryleden. Visuele informatie kan op twee manieren worden ingebracht: door het vertonen van beelden of door het geven van beschrijvingen. In het huidige onderzoek zal onderzocht worden wat de verhouding is tussen het aantal vertoningen van beelden en beschrijvingen van beelden. Ook wordt onderzocht of de wijze waarop de visuele informatie wordt gepresenteerd (vertoningen of beschrijvingen) van invloed is op de mate waarin deze visuele informatie wordt meegewogen in de beslissing over het vonnis. Daarnaast zal naar aanleiding van het sturende effect van beelden worden onderzocht wat de verhouding is tussen het aantal beelden dat de aanklager aanlevert en het aantal beelden dat de verdedigende partij aanlevert. Vervolgens wordt geanalyseerd of er een verband bestaat tussen de partij die de beelden aanlevert (aanklager of verdediging) en de vraag of het beeld leidend is in de uitspraak van de rechter. Wanneer namelijk een verband bestaat tussen de partij die de beelden aanlevert en de vraag of de beelden leidend zijn in de uitspraak, zou men vraagtekens kunnen stellen bij de eerlijkheid van het proces.

Mijn onderzoeksvraag is daarom:

IN HOEVERRE ZIJN DE PRESENTATIE VAN HET BEELD EN DE PARTIJ DIE HET BEELD AANLEVERT LEIDEND IN DE
UITSPRAAK VAN DE RECHTER?

Om te kunnen onderzoeken of de wijze waarop de visuele informatie wordt gepresenteerd (vertoningen of beschrijvingen) van invloed is op de mate waarin deze visuele informatie wordt meegenomen in de beslissing over het vonnis, zal allereerst worden onderzocht wat de verhouding is tussen het aantal vertoningen en het aantal beschrijvingen van beelden worden. Hier is nog geen eerder onderzoek naar gedaan, maar dit is zeker van belang om te onderzoeken. De verhouding tussen vertoningen en beschrijvingen zou namelijk de uitkomst van het onderzoek naar de invloed ervan op de uitspraak kunnen verklaren. Omdat hier

geen eerder onderzoek naar is gedaan, kan hier voorafgaand aan het onderzoek echter nog geen voorspelling over worden gedaan. Er is daarom een exploratieve hypothese opgesteld:

DEELVRAAG 1: WAT IS DE VERHOUDING TUSSEN HET AANTAL VERTONINGEN VAN BEELD TEN OPZICHTE VAN HET AANTAL BESCHRIJVINGEN VAN BEELD DIE TIJDENS DE RECHTSZITTING WORDEN GEBRUIKT?.

Om te kunnen onderzoeken of er een verband bestaat tussen de partij die de beelden aanlevert (aanklager of verdediging) en de vraag of het beeld leidend is in de uitspraak van de rechter, zal ten tweede moeten worden onderzocht wat de verhouding is tussen het aantal beelden dat beide partijen binnen de rechtsspraak aanleveren. Hier is nog geen eerder onderzoek naar gedaan, maar dit is zeker van belang om te onderzoeken. De verhouding tussen het aantal beelden dat beide partijen aanleveren zou namelijk de uitkomst van het onderzoek naar de invloed ervan op de uitspraak kunnen verklaren. Door het ontbreken van wetenschappelijk onderzoek is het ook hierbij moeilijk om een voorspelling uit te spreken. Er is daarom een exploratieve hypothese opgesteld:

DEELVRAAG 2: WELKE PARTIJ GEBRUIKT MEER BEELDEN TER ONDERBOUWING VAN ZIJN ARGUMENTEN?

Vervolgens zal worden geanalyseerd of er een verband bestaat tussen de manier waarop de beelden worden gepresenteerd (vertoning of beschrijving) en de vraag of het beeld leidend is in de uitspraak van de rechter. Zoals al genoemd is, hebben Sherwin, Feigenson en Spiesel (2006) ondervonden dat visuele informatie beter wordt onthouden en sterker wordt meegewogen in een beslissing over het vonnis van een verdachte dan tekstueel beeld. Vandaar is de hypothese over het beeldgebruik met betrekking tot de uitspraak van de rechter als volgt:

HYPOTHESE 1: OVER HET ALGEMEEN ZIJN VERTONINGEN VAN BEELDEN VAKER LEIDEND IN DE UITSPRAAK VAN DE RECHTER DAN BESCHRIJVINGEN VAN BEELDEN.

Ten slotte zal worden geanalyseerd of er een verband bestaat tussen de partij die de beelden aanlevert (aanklager of verdediging) en de vraag of het beeld leidend is in de uitspraak van de rechter. Omdat hier nog geen onderzoek naar is gedaan, wordt hierbij geen verschil verwacht. Dit is echter van groot belang om te onderzoeken, omdat een significant

verband zou kunnen duiden op een oneerlijk rechtsproces. Er is daarom een exploratieve hypothese opgesteld:

DEELVRAAG 3: WAT IS DE VERHOUDING TUSSEN HET AANTAL BEELDEN DAT BEIDE PARTIJEN AANLEVEREN IN DE BEELDEN DIE LEIDEND ZIJN IN DE UITSPRAAK VAN DE RECHTER?

Methode

DATAVERZAMELINGSMETHODE

Om de onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden heb ik met mijn projectgroep een codeerschema opgesteld, met daarin verschillende vragen betreffende de bezochte rechtszaken. In dit codeerschema zijn verschillende algemene vragen opgenomen, zoals:

- Wat is het onderwerp van de rechtszitting?
- Welk soort rechter behandelt de zaak?
- Wie zijn de aanwezigen in de rechtszaal?

Daarnaast hebben we specifieke vragen opgesteld om ieders onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden. Om de onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden heb ik onder andere de volgende vragen opgesteld die vervolgens zijn opgenomen in het codeerschema:

- Wordt het beeld vertoond of wordt er een beschrijving van gegeven?
- Door wie wordt (de beschrijving van) het beeld geleverd?
- Is (de beschrijving van) het beeld leidend in de uitspraak van de rechter?

Het codeerschema dat mijn projectgroep en ik hebben gebruikt tijdens het verzamelen van de data staat in *bijlage 1*.

Vervolgens hebben we gedurende twee weken 85 rechtszaken bijgewoond in het Gerechtshof, gelegen op het Vrouwe Justitiaplein in Utrecht. In koppels van twee projectleden hebben we de rechtszaken bijgewoond, zodat de data zo objectief mogelijk zou worden gedocumenteerd. Per koppel werd men ingeroosterd in een tijdschema, waarbij men rond het middaguur werd afgewisseld door een ander koppel. Tijdens de rechtszittingen noteerden beide projectleden de gevraagde informatie uit het codeerschema en bespraken ze deze achteraf met elkaar. Wanneer data-onderdelen van een koppel achteraf niet met elkaar overeen bleken te komen, overlegden ze wat de meest objectieve weergave zou zijn. Deze data heeft men uiteindelijk ingevoerd in een Excel-bestand. Dit bestand resulteerde in een groot corpus aan uitgebreide informatie over alle rechtszaken die we hebben bezocht.

Om de informatie uit het corpus uitgebreid te kunnen analyseren werd de data ingevoerd in het statistiekprogramma SPSS. Om onder andere de verhouding tussen de twee partijen en de verhouding tussen beschrijving en vertoning van beeld te kunnen onderzoeken, is er ten eerste een databestand gemaakt waarbij de informatie per beeld is ingevoerd ('bestand per beeld'). Om te kunnen onderzoeken in hoeveel rechtszaken beeld werd gebruikt en in hoeveel van deze zaken het beeld leidend was in de uitspraak van de rechter, is er ten tweede een bestand gemaakt waarbij de informatie per zaak is ingevoerd ('bestand per zaak').

Vervolgens is de verhouding tussen de vertoning van beelden en de beschrijvingen van beelden onderzocht. De vraag uit het codeerschema die hierop van toepassing was, is 'Wordt het beeld vertoond of wordt er een beschrijving van gegeven?'. Om deze informatie te analyseren, is een frequentieverdeling gemaakt van de variabele 'Presentatie beeld'.

Hierna is de verhouding onderzocht tussen de twee partijen die de (beschrijvingen van) beelden aanleveren. De vraag uit het codeerschema die hierop van toepassing was, is 'Door wie wordt (de beschrijving van) het beeld aangeleverd?'. Om deze informatie te analyseren, is een frequentieverdeling gemaakt van de variabele 'Partij beeldaanlevering'.

Daarna is geanalyseerd of er een verband bestaat tussen de manier waarop de beelden worden gepresenteerd (vertoning of beschrijving) en de vraag of het beeld leidend is in de uitspraak van de rechter. De vragen uit het codeerschema die hierop van toepassing waren, zijn 'Wordt het beeld vertoond of wordt er een beschrijving van gegeven?' en 'Is (de beschrijving van) het beeld leidend in de uitspraak van de rechter?'. Om deze informatie te analyseren, is een chi-kwadraat uitgevoerd over de variabelen 'Presentatie beeld' en 'Leidend in uitspraak'.

Ten slotte is geanalyseerd of er een verband bestaat tussen de partij die de beelden aanlevert (aanklager of verdediging) en de vraag of het beeld leidend is in de uitspraak van de rechter. De vragen uit het codeerschema die hierop van toepassing waren, zijn 'Door wie wordt (de beschrijving van) het beeld aangeleverd?' en 'Is (de beschrijving van) het beeld leidend in de uitspraak van de rechter?'. Om deze informatie te analyseren, is een chi-kwadraat uitgevoerd over de variabelen 'Partij beeldaanlevering' en 'Leidend in uitspraak'.

Resultaten

Het corpus bestond uit 85 rechtszaken. De zaken betroffen 78 zaken met een politierechter, 5 zaken met een meervoudige kamer en 2 zaken met een kantonrechter. Er waren 41 zaken waarbij beeld(en) werd(en) gebruikt, dat is 48.2% van het totaal aantal rechtszaken. Er waren 44 zaken waarbij geen beeld werd gebruikt, dat is 51.8% van het totaal aantal rechtszaken.

Ten eerste is de verhouding tussen de vertoning van beelden en de beschrijvingen van beelden onderzocht. In *Tabel 1* is te zien dat men over het algemeen vaker beelden vertoont dan dat men er een beschrijving van geeft.

Tabel 1. Verhouding tussen vertoning en beschrijving van beeld per zaak.

Beeldgebruik	N	Percentage
Vertoning	27	65.9%
Beschrijving	14	34.1%
Totaal	41	100.0%

Ten tweede is de verhouding tussen de twee partijen die de (beschrijvingen van) beelden aanleveren onderzocht. In *Tabel 2* is te zien dat de ruime meerderheid van de beelden worden aangeleverd door de aanklager.

Tabel 2. Verhouding van beeldgebruik tussen beide partijen per zaak.

Partij beeldaanlevering	N	Percentage
Aanklager	38	92.7%
Verdediging	3	7.3%
Totaal	41	100.0%

Ten derde is geanalyseerd in welke mate deze bevindingen effect hebben op de uitspraak van de rechter. Uit *Tabel 3* blijkt dat in een kleine meerderheid van de rechtszaken waarin beelden worden gebruikt deze beelden leidend zijn in de uitspraak van de rechter.

Tabel 3. Effect van beeldgebruik op de uitspraak van de rechter.

Leidend in de uitspraak	N	Percentage
Ja	22	53.7%
Nee	16	39.0%
Niet duidelijk	3	7.3%
Totaal	41	100.0%

Ten vierde is aan de hand van het ‘bestand per beeld’ geanalyseerd of er een verband bestaat tussen de manier waarop de beelden worden gepresenteerd (vertoning of beschrijving) en de vraag of het beeld leidend is in de uitspraak van de rechter. Om dit te analyseren is een chi-kwadraat uitgevoerd over de variabelen ‘Presentatie beeld’ en ‘Leidend in uitspraak’. Hierbij zijn de twee beelden waarbij het niet duidelijk was of deze leidend waren in de uitspraak van de rechter weggelaten. Uit de analyse is gebleken dat er geen verband bestaat tussen de manier waarop de beelden worden gepresenteerd en de vraag of het beeld leidend is in de uitspraak van de rechter. ($\chi^2 (1) = 2.11, p = 0.15$). Ondanks dat er meer beelden worden vertoond dan dat er worden beschreven, is de verhouding tussen de vertoningen en beschrijvingen in de beelden die leidend zijn in de uitspraak dus gelijk.

Tabel 4. Verhouding tussen vertoningen en beschrijvingen van beelden van beelden die leidend zijn in de uitspraak van de rechter.

Beeldgebruik		Leidend in de uitspraak		
		Ja	Nee	Totaal
Vertoning	N	13	13	26
	Exp. C	15.1	10.9	26.0
	Std. R.	-0.5	0.6	
Beschrijving	N	9	3	12
	Exp. C	6.9	5.1	12.0
	Std. R.	0.8	-0.9	
Totaal	N	22	16	38

Ten slotte is geanalyseerd of er een verband bestaat tussen de partij die de beelden aanlevert (aanklager of verdediging) en de vraag of het beeld leidend is in de uitspraak van de rechter. Om dit te analyseren is een chi-kwadraat uitgevoerd over de variabelen ‘Partij

beeldaanlevering' en 'Leidend in uitspraak'. Ook hierbij zijn de twee beelden waarbij het niet duidelijk was of deze leidend waren in de uitspraak van de rechter weggelaten. Dit heb ik gedaan vanuit het bestand per beeld, zodat zaken waarbij geen beelden werden gebruikt en waarover dus geen uitspraak kan worden gedaan niet worden meegenomen in de analyse. Hieruit is gebleken dat er geen verband bestaat tussen de partij die de beelden aanlevert en de vraag of het beeld leidend is in de uitspraak van de rechter. ($\chi^2 (1) = 4.48, p = 0.07$). De verwachte waarde van beide cellen waarbij de verdediging de beelden heeft aangeleverd zijn onder de 5. Er is daarom een Fisher's exact test uitgevoerd die niet significant bleek ($p = 0.14$). Ondanks dat de aanklager aanzienlijk meer beelden aanlevert dan de verdediger, is de verhouding tussen beide partijen die beeld aanleveren in de beelden die leidend zijn in de uitspraak dus gelijk.

Tabel 5. Verhouding tussen beide partijen die beeld aanleveren in de beelden die leidend zijn in de uitspraak.

Partij beeldaanlevering		Leidend in de uitspraak		
		Ja	Nee	Totaal
Aanklager	N	22	13	35
	Exp. C	20.3	14.7	35.0
	Std. R.	0.4	-0.5	
Verdediging	N	0	3	3
	Exp. C	1.7	1.3	3.0
	Std. R.	-1.3	1.5	
Totaal	N	22	16	38

Conclusie

CONCLUSIE

In dit eindwerkstuk is onderzoek gedaan naar het gebruik van visuele beelden binnen de Nederlandse rechtsspraak. Hiervoor is allereerst onderzocht wat de verhouding is tussen het aantal vertoningen van beelden en beschrijvingen van beelden. Daarnaast werd naar aanleiding van het sturende effect van beelden onderzocht wat de verhouding is tussen het aantal beelden dat de aanklager aanlevert en het aantal beelden dat de verdedigende partij aanlevert. Ook werd onderzocht of de wijze waarop de visuele informatie wordt gepresenteerd (vertoningen of beschrijvingen) van invloed is op de mate waarin deze visuele informatie wordt meegewogen in de beslissing over het vonnis. Vervolgens werd geanalyseerd of er een verband bestaat tussen de partij die de beelden aanlevert (aanklager of verdediging) en de vraag of het beeld leidend is in de uitspraak van de rechter.

Allereerst is gebleken dat over het algemeen meer beelden worden vertoond dan dat er een beschrijving van wordt gegeven. Daarbij wordt het overgrote deel van de beelden aangeleverd door de aanklager. Ook is uit de analyse naar voren gekomen dat er geen verband bestaat tussen de manier waarop de beelden worden gepresenteerd (vertoning of beschrijving) en de vraag of het beeld leidend is in de uitspraak van de rechter. Hypothese 1 kan hierdoor worden verworpen. Ten slotte is geen verband gevonden tussen de partij die de beelden aanlevert (aanklager of verdediging) en de vraag of het beeld leidend is in de uitspraak van de rechter.

DISCUSSIE

Dit onderzoek biedt een eerste stap richting een beter inzicht in de visuele beeldcultuur binnen de Nederlandse rechtsspraak. Hieruit is onder andere gebleken dat ondanks het gegeven dat er meer beelden worden vertoond dan dat er worden beschreven, er geen verband bestaat tussen de manier waarop de beelden worden gepresenteerd (vertoning of beschrijving) en de vraag of het beeld leidend is in de uitspraak van de rechter. Deze studie spreekt daarmee het onderzoek van Sherwin, Feigenson en Spiesel (2006) tegen. Doordat zij evenals Oliver en Griffitt (1976) en Douglas, Lyon en Ogloff (1997) stellen dat visuele informatie sterker wordt meegewogen in de beslissing over het vonnis van de verdachte, zou men verwachten dat vertoningen aanzienlijk meer worden gebruikt in de uitspraak van

de rechter. In deze studie is aangetoond dat rechters visuele informatie niet sterker laten meewegen dan tekstuele informatie en dat plaatjes dus niet meer aandacht krijgen dan woorden. Bovendien kunnen vraagtekens worden gezet bij het vele gebruik van beschrijvingen van beelden. Zoals al eerder is aangegeven, kunnen beschrijvingen van beelden vanuit een bepaald perspectief worden gepresenteerd. Het is dan nog maar de vraag of dit een beschrijving is van wat werkelijk op het beeld te zien is. Omdat het beeld in deze gevallen ontbreekt in het dossier en vaak niet (meer) beschikbaar is, kan dit niet worden achterhaald. De analyse laat zien dat er geen verband bestaat tussen de manier waarop de beelden worden gepresenteerd (vertoning of beschrijving) en de vraag of het beeld leidend is in de uitspraak van de rechter. Een uitspraak kan dus worden gebaseerd op een subjectieve interpretatie van een beeld, wat de eerlijkheid van het proces ernstig in twijfel trekt. Een vervolgstudie zou kunnen onderzoeken of rechters binnen de Nederlandse rechtsspraak daadwerkelijk anders omgaan met tekstuele informatie dan in ander onderzoek werd vastgesteld over juryleden binnen de Amerikaanse rechtsspraak (Douglas, Lyon en Ogloff, 1997).

Men kan daarnaast meer onderzoek doen naar het effect van beschrijvingen van beelden op de overtuigingskracht. Zoals er eerder onderzoek gedaan is naar het effect van beelden op de overtuigingskracht, kan men ook een studie doen naar het effect dat beschrijvingen van beelden hierop kunnen hebben. Wanneer dit daadwerkelijk effect blijkt te hebben, zal men hier zeker rekening mee moeten houden binnen de rechtsspraak. Zoals in de inleiding staat beschreven kunnen beschrijvingen namelijk een vertekend beeld geven van de werkelijkheid.

Ook is uit de analyse naar voren gekomen dat het overgrote deel van de beelden wordt aangeleverd door de aanklager. Voorafgaand aan dit onderzoek werd al gesteld dat beelden voornamelijk ter onderbouwing van de tenlastelegging worden gebruikt, en het daarom waarschijnlijk is dat de aanklager meer beelden gebruikt dan de verdediging. Het is echter niet zo dat de verdediging geen beelden zou kunnen gebruiken. Men kan door middel van beeld bijvoorbeeld het bewijs van een alibi verschaffen of statistieken van recidive-kansen tonen om te pleiten voor een lagere straf. Het voordeel dat beelden kunnen hebben op de overtuigingskracht zal de advocatuur dus zeker meer kunnen benutten (Sherwin, Feigenson en Spiesel, 2006; Oliver en Griffitt, 1976; Douglas, Lyon en Ogloff, 1997). Het is echter tot op heden nog ongebruikelijk om beelden te gebruiken ter onderbouwing van pleitnota's.

Er is daarentegen geen verband gevonden tussen de partij die de beelden aanlevert (aanklager of verdediging) en de vraag of het beeld leidend is in de uitspraak van de rechter.

De beelden die de rechter gebruikt ter onderbouwing van zijn uitspraak komen dus niet vanuit slechts één partij. Ondanks dat uit deze studie is gebleken dat de aanklager aanzienlijk meer beelden aanlevert, slaagt de rechtsspraak er dus echter wel in deze beelden niet vaker te gebruiken dan de beelden die de verdediging aanlevert. Als dit wel het geval was geweest, zou de aanklager in het voordeel zijn geweest en zou er sprake zijn van een mankement in het rechtsproces. Het handhaven van artikel 6 van het Europees Verdrag van de Rechten van de Mens wordt op dit gebied dus nageleefd. Wel zou men in een vervolgstudie kunnen onderzoeken hoe het komt dat deze verhouding gelijk blijft. Zijn de beelden van de aanklager minder bruikbaar dan de beelden van de verdediging? Of houden rechters er rekening mee dat aanklagers meer beelden gebruiken en gebruiken ze deze bewust minder dan de beelden van de verdediging?

Toch zijn er enkele opmerkingen te maken wat betreft de uitvoering van het onderzoek. Gezien de beperkte tijd die we hadden voor het uitvoeren van dit onderzoek hebben we slechts een beperkt aantal zaken kunnen bijwonen die we hebben kunnen gebruiken voor ons onderzoek. In een vervolgonderzoek kunnen mogelijk meer zaken worden bijgewoond om een uitspraak te kunnen doen over de visuele communicatie binnen de rechtsspraak.

Daarnaast is dit onderzoek enkel gebaseerd op rechtszaken die zich hebben afgespeeld in de rechtbank in Utrecht. Wanneer men ditzelfde onderzoek zou doen in een andere rechtbank in Nederland, zal men waarschijnlijk weinig verschillen opmerken. Als men dit onderzoek echter zou willen gebruiken om uitspraken te doen over een ander land dat hetzelfde rechtsbestel hanteert, zal men zeker contrasten tegenkomen. Men zal dus onderzoek moeten doen naar de visuele beeldcultuur in de rechtsspraak in andere landen om hier betrouwbare uitspraken over te doen.

Wat betreft de resultaten van dit onderzoek is het opmerkelijk dat dit onderzoek de bevindingen van Sherwin, Feigenson en Spiesel (2006), Dubelaar en Vanderveen (2009), Oliver en Griffitt (1976) en Douglas, Lyon en Ogloff (1997) tegenspreekt. Dit valt te verklaren doordat het tijdens het verzamelen van data niet altijd duidelijk was of de aanwezigen de beelden hadden gezien. De beelden die uit het dossier werden genoemd werden namelijk nooit vertoond aan het publiek. In een vervolgstudie zou men hier meer zekerheid over kunnen krijgen wanneer men het dossier in zou mogen zien, of wanneer de onderzoeker zijn ondervindingen na afloop van de rechtszitting bij de aanwezigen kan controleren. Tijdens het verzamelen van de data kregen wij hier niet altijd de mogelijkheid voor.

Ondanks deze beperkingen geeft dit onderzoek een beter zicht op de manier waarop men binnen de Nederlandse rechtsspraak met visuele informatie omgaat. Omdat dat men

een zo eerlijk mogelijk rechtsproces probeert te handhaven, zorgt deze studie voor een beter zicht op de invloed die de aangeleverde beelden kunnen hebben op de uitspraak van de rechter.

Literatuurlijst

- Clark-Ibáñez, M. (2004). Framing the social world with photo-elicitation interviews. *American behavioral scientist*, 47(12), 1507-1527.
- Douglas, K. S., Lyon, D. R., & Ogloff, J. R. (1997). The impact of graphic photographic evidence on mock jurors' decisions in a murder trial: probative or prejudicial?. *Law and human behavior*, 21(5), 485.
- Dubelaar, M. (2011). Lezen, kijken luisteren; de invloed van de (audiovisuele) techniek op de informatieoverdracht in het Nederlandse strafproces. *Tijdschrift voor Taalbeheersing*, 33(1), 70-89.
- Dubelaar, M. J., & Vanderveen, G. N. G. (2009). Beeld en geluid in het strafproces; implicaties van de opkomst van (audio) visuele technieken en materialen voor communicatie en besluitvorming in de strafrechtspraktijk. *Nederlands Juristenblad*, 84, 7.
- Feigenson, N. R., & Spiesel, C. (2011). Digitaal beeldmateriaal: revolutie in de rechtszaal. *Justitiële verkenningen*, 37(7), 56.
- Hill, C. A. (2004). The psychology of rhetorical images. *Defining visual rhetorics*, 25.
- Hustinx, L. G. M. M., Enschoot, R. V., & Hoeken, H. (2006). Argumentkwaliteit en overtuigingskracht in het Elaboration Likelihood Model: Welke dimensies spelen een rol. *Tijdschrift voor Taalbeheersing*, 28(1), 39-53.
- Karreman, J., & Enschoot-van Dijk, R. V. (2013). *Tekstanalyse. Methoden en toepassingen*. Assen: Van Gorcum.
- Kassin, S. M., & Dunn, M. A. (1997). Computer-animated displays and the jury: Facilitative and prejudicial effects. *Law and Human Behavior*, 21(3), 269.

- Oliver, E., & Griffitt, W. (1976). Emotional arousal and 'objective' judgment. *Bulletin of the Psychonomic Society*, 8(5), 399-400.
- Petty, R. E., & Cacioppo, J. T. (1986). The elaboration likelihood model of persuasion. In *Communication and persuasion* (pp. 1-24). Springer New York.
- Sherwin, R. K., Feigenson, N., & Spiesel, C. (2006). Law in the digital age: How visual communication technologies are transforming the practice, theory, and teaching of law. *BUJ Sci. & Tech. L.*, 12, 227.
- Vanderveen, G. (2008). Laat het zien! Het gebruik van foto's in interviews. *Tijdschrift voor criminologie*, 51(4), 6.
- Vanderveen, G.N.G. (2011). Beeldmateriaal in de Nederlandse strafrechtsketen. *Justitiële Verkenningen*, 37(7 - Visuele technieken in opsporing en rechtspraak), 10-28.

Bijlagen

BIJLAGE 1. CODEERSHEMA ALS HULPMIDDEL BIJ HET VERZAMELEN VAN DATA.

Codeerschema

Algemeen

Nummer zaak:

Datum:

Begintijd:

Eindtijd:

Duur: uur   minuten

Type rechter:

- Politierechter
- Kantonrechter
- Meervoudige kamer

Onderwerp:

- Diefstal
- Mishandeling
- Verkeersovertreding
- Anders, ...

Aanwezigen:

- Rechter   M   V
- Verdachte   M   V
- Advocaat   M   V
- Officier van Justitie   M   V
- Aanklager (burger)   M   V
- Getuige   M   V
- Tolk   M   V
- Anders, ...   M   V

		Beeld #	Beeld #	Beeld #
1	Aanwezigheid beeld	☐ Fysiek ☐ Beschrijving	☐ Fysiek ☐ Beschrijving	☐ Fysiek ☐ Beschrijving
2	Type beeld	☐ Foto ☐ Fotoreeks ☐ Video ☐ Animatie ☐ Statistisch overzicht ☐ Tabel ☐ Diagram/grafiek ☐ Plattegrond ☐ Illustratie	☐ Foto ☐ Fotoreeks ☐ Video ☐ Animatie ☐ Statistisch overzicht ☐ Tabel ☐ Diagram/grafiek ☐ Plattegrond ☐ Illustratie	☐ Foto ☐ Fotoreeks ☐ Video ☐ Animatie ☐ Statistisch overzicht ☐ Tabel ☐ Diagram/grafiek ☐ Plattegrond ☐ Illustratie
3	Functie beeld	☐ Presenteren/ visualiseren ¹ ☐ Categoriseren ² ☐ Contextualiseren ³	☐ Presenteren/ visualiseren ☐ Categoriseren ☐ Contextualiseren	☐ Presenteren/ visualiseren ☐ Categoriseren ☐ Contextualiseren
4	Aangeleverd door	☐ Aanklager ☐ Verdediger	☐ Aanklager ☐ Verdediger	☐ Aanklager ☐ Verdediger
5	Vertoond aan publiek	☐ Ja ☐ Nee ☐ N.v.t.	☐ Ja ☐ Nee ☐ N.v.t.	☐ Ja ☐ Nee ☐ N.v.t.
6	Beeld gemaakt door:	☐ Politie ☐ Slachtoffer ☐ Verdachte ☐ Getuige(n)	☐ Politie ☐ Slachtoffer ☐ Verdachte ☐ Getuige(n)	☐ Politie ☐ Slachtoffer ☐ Verdachte ☐ Getuige(n)

¹ Het visueel presenteren van (audio)visuele bewijslast of ter ondersteuning van bewijs door middel van foto's, video's, Powerpoint-presentaties en/of animaties om bepaalde informatie op een coherente manier over te brengen of om de overtuigingskracht van een betoog of argument te versterken

² Beelden die informatie ordenen, bijvoorbeeld tabellen, grafieken of diagrammen

³ Het koppelen van informatie door middel van beelden. Meerdere beelden of beelden en verbale beschrijvingen worden aan elkaar gekoppeld, waardoor de algehele situatie duidelijker wordt, de context wordt verbreed

		☐ Anders, ...	☐ Anders, ...	☐ Anders, ...
7	Het is duidelijk wanneer het beeld is gemaakt	☐ Ja ☐ Nee	☐ Ja ☐ Nee	☐ Ja ☐ Nee
8	De locatie van het beeld is bekend	☐ Ja ☐ Nee	☐ Ja ☐ Nee	☐ Ja ☐ Nee
9	Het strafbare feit is duidelijk zichtbaar op het beeld	☐ Ja ☐ Nee	☐ Ja ☐ Nee	☐ Ja ☐ Nee
10	Het beeld staat direct in verband met de verdenking ⁴	☐ Ja ☐ Nee	☐ Ja ☐ Nee	☐ Ja ☐ Nee
11	De inhoud van het beeld is volstrekt relevant ⁵	☐ Ja ☐ Nee	☐ Ja ☐ Nee	☐ Ja ☐ Nee
12	Twijfel over waarheid door aanwezigheid	☐ Ja, door: ☐ Officier van Justitie ☐ Verdachte ☐ Advocaat ☐ Rechter ☐ Anders, ... ☐ Nee	☐ Ja, door: ☐ Officier van Justitie ☐ Verdachte ☐ Advocaat ☐ Rechter ☐ Anders, ... ☐ Nee	☐ Ja, door: ☐ Officier van Justitie ☐ Verdachte ☐ Advocaat ☐ Rechter ☐ Anders, ... ☐ Nee

⁴ Er bestaat een causaal verband tussen het beeld en het strafbare feit waarvan iemand verdacht wordt

⁵ Het beeld bevat geen inhoud die onnuttig of overbodig is voor de zaak

13	Interpretatie beeld door rechter			
14	Interpretatie beeld door Officier van Justitie			
15	Interpretatie beeld door verdediging (opsplitsing maken advocaat v verdachte) Ik snap niet waarom dit nodig is, want de verdachte en de advocaat zullen hoogstwaarschijnlijk dezelfde interpretatie hebben			

16	Het beeld is multi-interpretabel ⁶	☐ Ja ☐ Nee	☐ Ja ☐ Nee	☐ Ja ☐ Nee
17	Beeld genoemd in bespreking dossier door rechter	☐ Ja ☐ Nee	☐ Ja ☐ Nee	☐ Ja ☐ Nee
18	Beeld genoemd in requisitoir Officier van Justitie	☐ Ja ☐ Nee	☐ Ja ☐ Nee	☐ Ja ☐ Nee
19	Beeld genoemd in pleidooi advocaat	☐ Ja ☐ Nee	☐ Ja ☐ Nee	☐ Ja ☐ Nee
20	Beeld genoemd in uitspraak rechter	☐ Ja ☐ Nee	☐ Ja ☐ Nee	☐ Ja ☐ Nee
21	Beeld leidend in eis Officier van Justitie	☐ Ja ☐ Nee ☐ Niet duidelijk	☐ Ja ☐ Nee ☐ Niet duidelijk	☐ Ja ☐ Nee ☐ Niet duidelijk
22	Beeld leidend in uitspraak rechter	☐ Ja ☐ Nee ☐ Niet duidelijk	☐ Ja ☐ Nee ☐ Niet duidelijk	☐ Ja ☐ Nee ☐ Niet duidelijk
23	Eis Officier van Justitie			

⁶ De interpretaties van de rechter, Ovj en de verlichte van het beeld komen niet overeen

24	Uitspraak rechter			
25	Samenvatting beeld			

Samenvatting zaak:

.....

.....

.....

.....

.....